

حقوق اداری یک

سخن حضرت علی (ع) در نامه ای به مالک اشتر

أمره بتقوى الله، وإيثار طاعته، واتباع ما أمر به في كتابه: من فرائضه و سننه، التي لا يسعد أحد إلا باتباعها، ولا يشقى إلا مع جحودها

واضعتها، وأن ينصر الله سبحانه بقلبه ویده ولسانه؛ فانه جل اسمه، قد تكفل بنصر من نصره، و اعزاز من أعزه، وأمره أن يكسر نفسه من الشهوات، و يزعها عند الجمحات، فأن النفس أماره بالسوء إلا ما رحم الله.

مالک را به ترس از خدا فرمان می دهد، و اینکه اطاعت خدا را بر دیگر کارها مقدم می دارد، و آنچه را در کتاب خدا آمده، از واجبات و سنتها را پیروی کند، دستوراتی که جز با پیروی آن رستگار نخواهد شد، و جز با نشناختن و ضایع کردن آن جنایتکار نخواهد گردید. به او فرمان می دهد که خدا را با دل و دست و زبان یاری کند، زیرا خداوند پیروزی کسی را تضمین کند که او را یاری دهد، و بزرگ دارد آن کس را که او را بزرگ شمارد. به او فرمان می دهد تا نفس خود را از پیروی آرزوها باز دارد، و به هنگام سرکشی رامش کند که: «همانا نفس همواره به بدی و می دارد جز آنکه خدا رحمت آورد.»

هدف: آشنایی دانشجویان محترم با مفاهیم کلی حقوق اداری

مطالبی که برای نیل به مقصود فوق باید مطالعه و بررسی شود:

۱. تعریف اداره
۲. جایگاه حقوق اداری
۳. مبانی حقوق اداری
۴. منابع حقوق اداری
۵. اشخاص حقوقی
۶. اصول حاکم بر سازمانهای اداری
۷. نظارت در حقوق اداری
۸. مقامات مرکزی
۹. سلسله مراتب اداری
۱۰. سازمانهای مرکزی
۱۱. تقسیمات کشوری
۱۲. سازمانهای اداری غیر متمرکز و مستقل
۱۳. بازرسی کل کشور
۱۴. دیوان عدالت اداری

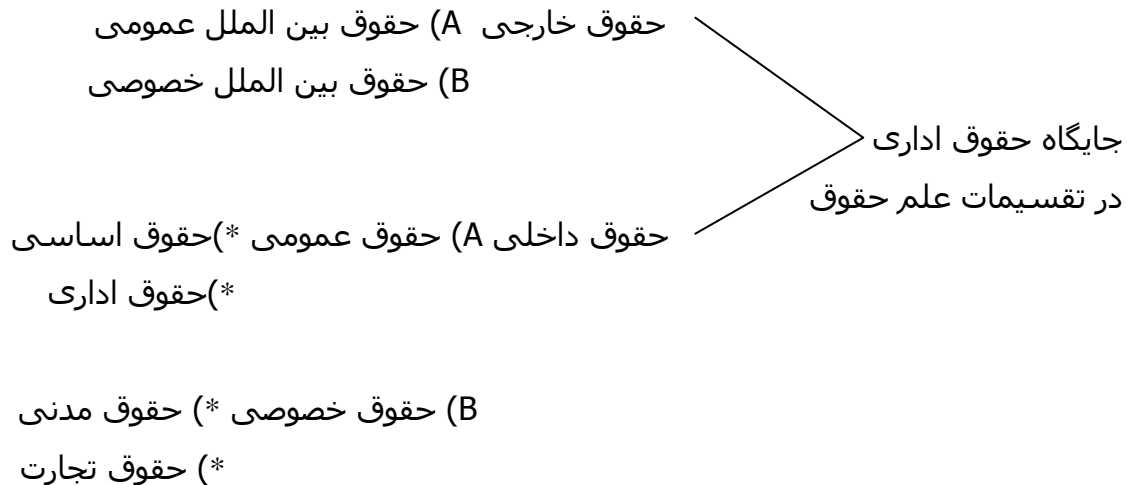
منابع اصلی درس حقوق اداری یک

۱. حقوق اداری یک تألیف: جناب آقای دکتر محمد امامی و کورش استوار سنگری نشر میزان چاپ ۱۳۸۶
۲. حقوق اداری تألیف جناب آقای دکتر منوچهر طباطبائی مؤتمنی سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت) از چاپ ۱۳۷۸ به بعد

منابع کمکی و فرعی

از تمام منابعی که در خصوص حقوق اداری نوشته شده و موضوعات ذکر شده را شامل می شود می توانید جهت اطلاعات خود استفاده نمایید که معمولاً در فهرست منابع کتب فوق الذکر آمده است بخصوص کتب زیر:

۱. کتاب حقوق اداری مرحوم دکتر عبدالحمید ابوالمحمد، انتشارات توس
۲. کتاب کلیات حقوق اداری دکتر ولی الله انصاری، نشر میزان

سازمانهای اداری کشور

مبحث اول: تعریف، موضوع و منابع حقوق اداری

گفتار اول: تعریف و موضوع حقوق اداری

حقوق اداری شاخه ای از حقوق عمومی است که حاکم بر سازمانهای اداری و مأمورین آن و کیفیت روابط آنها با مردم است.

الف) اداره چیست؟

اداره گاهی به معنی یک فعالیت و گاهی به معنی سازمان است. اداره به معنی یک فعالیت یا در جنبه مادی آن به همه کارهایی اطلاق می شود که به وسیله دولت و یا به راهنمایی او به منظور حفظ نظم عمومی و یا تأمین نیازهای همگانی انجام می گیرد. منظور از اعمال عمومی یا کارهای همگانی، کارهای قوه مجریه است. وظایف و اختیارات دولت به سه دسته تقسیم شده که هر کدام به ارگانهای ویژه ای محول گردیده است.

اعمال عمومی دارای دو هدف می باشد:

حفظ نظم عمومی:

به مجموع شرایط کلی و عمومی اطلاق می شود که برای ایجاد امنیت، آسایش و بهداشت عمومی ضروری می باشند. در حقوق اداری وظایف مزبور بر عهده پلیس اداری است.

تأمین خدمات عمومی:

بسیاری از نیازهای همگانی به وسیله اشخاص خصوصی اداره می شوند ولی بعضی از نیازهای عمومی به اندازه ای مهم می باشند که دخالت دولت را ایجاب می نمایند. مانند آموزش و پرورش

نظریه یا تئوری خدمات عمومی از مفاهیم اساسی حقوق اداری است

زیرا موضوع خدمات عمومی نظر بعضی از عالمان حقوق اداری مینا و اساس اختیارات حکومت کنندگان است و هم از طرف دیگر حدود این اختیارات و میزان مسئولیت آنها را معلوم می سازد.

حدود اختیارات عمومی متغیر است و بستگی به میزان مداخلات دولت در امور اجتماعی و اقتصادی دارد.

به طور خلاصه در مفهوم مادی: اداره عبارتست از مجموع فعالیتهای مربوط به ایجاد نظم و تأمین خدمات عمومی که به وسیله دولت یا زیر نظر او انجام گردد.

مفهوم سازمانی اداره:

در جنبه سازمانی اداره عبارت است از مجموع تشکیلات و سازمانهایی که تحت سرپرستی قوه مجریه، اجرای فعالیتهای متعدد را بر عهده دارند. برای حفظ نظم و تأمین نیازمندیهای عمومی ادارات از اختیارات ویژه ای برخوردار شده اند که به اختیارات قدرت حاکمه تعبیر می شود. در صورتی که تصمیمات مقامات عمومی برگرفته از ملاحظات خارج از منافع عمومی باشد، توسط مرجع صالح باطل می گردد.

جایگاه فعالیتهای اداری در میان سایر فعالیتهای دولتی

۱. اعمال اداری و اعمال قانون گذاری

اعمال قانون گذاری عبارت است: از وضع قواعد عام الشمول. اعمال اداری عبارت است: اجرای این قواعد بر اشخاص مشخص. گاهی تصمیمات اداری به صورت آئین نامه هایی که به وسیله قوه مجریه تصویب می شوند گرفته می شود ولی فرق آن با قانون در ایران این است که می توان تقاضای بطلان آیین نامه را به اعتبار مخالفت آن با قانون از دیوان عدالت اداری درخواست نمود. اولویت قانون بر تصمیمات اداری در واقع نتیجه اولویت مجلس بر دیگر سازمانهای دولتی است.

۲. اعمال اداری و اعمال قضایی:

وظیفه دستگاه قضایی اجرای قانون یا راه حل قانونی نسبت به قضایای مطروحه است. اداره هم تابع مقررات است منتهی بر خلاف قاضی، اداره وظیفه خود را در مقام رفع اختلاف انجام نمی دهد. رسالت تأمین حاکمیت قانون در جامعه بر عهده دستگاه قضایی است در صورتی که اداره کردن نوعی از اجرای سیاست اجتماعی و اقتصادی دولت در جامعه است. اعمال قضایی موضوع حقوق اداری نیست.

۳. اعمال اداری و دیگر اعمال قوه مجریه:

موقعی که هیئت وزیران تصمیم می گیرند که ایران در سازمانهای بین المللی عضویت یابد، این کار یک کار اداری نیست بلکه سیاسی است ولی عمل تهیه روزانه آب و برق یا تنظیم رفت و آمد در شهرها و مسائل مربوط به پلیس راه یک فعالیت اداری است. از طرف دیگر سیاست اداری نیز وجود دارد، می توان به منظور عدم تجمع جمعیت در پایتخت به یک سیاست شهری توسل جست. از طرفی ریاست عالی سازمانهای اداری بر عهده مسئولینی است که در رأس حکومت قرار دارند. اداره در واقع تداوم حکومت در جامعه است.

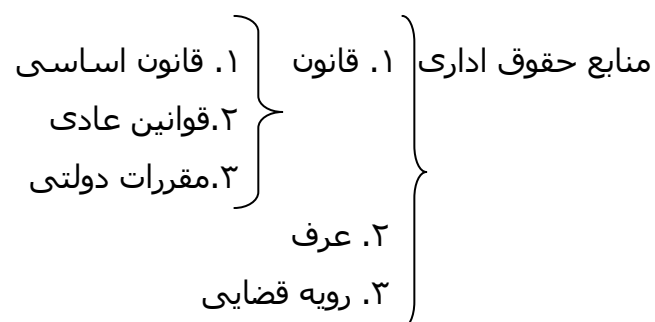
حقوق اداری را می توان به شرح زیر تعریف نمود:

حقوق اداری مجموع قواعد حقوقی متفاوت از قواعد حقوق خصوصی است که بر اعمال و افعال دستگاه اداری حاکم بوده و روابط او را با افراد تنظیم می کند.

- حقوق اداری عبارت است از بررسی مجموعه ای از قواعد و مقرراتی که ناظر است بر:
۱. سازمانها و تشکیلاتی که به کمک آنها قدرتهای عمومی برای مجموع شهروندان نظم و امنیت را تأمین می نمایند و خدماتی را که مردم از آنها انتظار دارند برآورده می سازند.
  ۲. تعیین اقتدارات و اختیاراتی که به اعتبار وظایف فوق، مأموران دولتی دارا باشند و تعیین حدود این اختیارات به منظور حمایت از شهروندان در مقابل خودکامگی سازمانهای اداری.

قلمرو حقوق اداری

۱. مطالعه سازمانهای اداری کشور شامل سازمانهای اداری مرکزی و سازمانهای محلی است
۲. مطالعه حقوق اداری محدود به مقررات تشکیلاتی و کیفیت سازمان بندی اداری نیست.
۳. حقوق اداری، نظام حقوق حاکم بر روابط اداره و مردم یا اداره کنندگان و اداره شوندهگان را بررسی می کند. در مواردی که خساراتی از اعمال اداری متوجه شخص یا اشخاص می گردد مسئله مسئولیت مدنی دولت و حدود آن مطرح خواهد شد که یکی از مسائل مهم حقوق اداری است .
۴. اداره برای انجام وظایف خود نیروی انسانی در اختیار دارد لذا بررسی وضعیت مستخدمین و روابط متقابل آنان با دولت مبحث مهمی از حقوق اداری را تشکیل می دهد.
۵. نحوه رسیدگی به دعاوی بین مستخدمین و دولت و دعاوی اشخاص حقیقی یا حقوقی علیه دولت از دیگر موضوعات مطالعه حقوق اداری است .

منظور از منابع حقوق، کیفیت و مظاهر ایجاد قواعد حقوقی است. بر این اساس منبع حقوق را قانون، عرف و رویه قضایی می دانند و عقاید علمای حقوق هم به اعتباری در ایجاد قواعد حقوقی به وسیله قدرتهای عمومی موثرند.

الف) قانون

اولین و مهمترین منبع حقوق، قانون است که از نظر سلسله مراتب به سه دسته تقسیم می شود:

قانون اساسی:

پایه و اساس حقوق اداری را قانون اساسی تشکیل می دهد. برای آگاهی از حدود اختیارات قدرتهای عالیة کشوری مانند رهبر و رئیس جمهور که در عین حال عالی ترین مقام اداری کشور را تشکیل می دهند، باید به قانون اساسی مراجعه کنند.

۱. قوانین عادی:

قوانین عادی مستند حقوق اداری ایران بسیار متنوع و پراکنده است. اصولاً یکی از مشکلات نظام اداری ایران و به تبع آن حقوق اداری ایران تورم قوانین و شناور بودن آنها است.

۲. مقررات دولتی:

مقرراتی که به وسیله قوه مجریه وضع می شود و تحت عناوینی مانند آئین نامه، تصویب نامه، بخش نامه، دستورالعمل، مصوبه، اعلامیه یا حکم قرار دارند. (در هر حال اینگونه موازین که توسط مقامات صالح قوه مجریه وضع می شود نباید مخالف قانون اساسی یا عادی یا شرع باشد.)

ب) عرف

هر چند که عرف دومین منبع حقوق است، اما کاربرد و استناد به آن در حقوق اداری بسیار محدود است و در حد رویه و رفتار اداری برای تشخیص چگونگی و شیوه اجرای قوانین قابل استناد است.

ج) رویه قضایی

تا قبل از تشکیل دیوان عدالت اداری رویه قضایی در حقوق اداری ایران چندان جایگاهی نداشت. اما با تشکیل دیوان عدالت اداری از سال ۱۳۶۱ به بعد آراء ارزشمندی در این زمینه از دیوان صادر گردیده است و به تدریج رویه قضایی در حقوق اداری ایران به عنوان یک منبع موثر قرار می گیرد.

اما با تشکیل دیوان عدالت اداری از سال ۱۳۶۱ به بعد آراء ارزشمندی در این زمینه از دیوان صادر گردیده است و به تدریج رویه قضایی در حقوق اداری ایران به عنوان یک منبع موثر قرار می گیرد.

مبحث دوم: مبانی نظری حقوق اداری

گفتار اول: جایگاه اداره و کارکرد آن

مقامات سیاسی و اداری دارای وظایف مشابه هستند. از دید یک شهروند، اداره به سختی قابل تفکیک از حکومتی است که آن را هدایت می کند و اداره بایستی از ان تبعیت کند.

۱. گرد آوری و پخش اطلاعات

اولین کارکرد اداره جمع آوری و اطلاع رسانی است. او می تواند این اطلاعات پراکنده را تغییر دهد و آن را قابل استفاده نماید.

درباره عملکرد دستگاه دولتی و ارتباط آن با شهروند، درباره نیاز حال و آینده شهروندان، مجموعه اداره بایستی به مقامات عمومی اجازه دهد تا بهترین انتخاب را به عمل آورند. اداره بایستی این اطلاعات را در اختیار مقامات سیاسی و مردم قرار دهد. چون اداره ابزار مقامات سیاسی است این اطلاعات در انحصار این مقامات قرار می گیرد.

۲. تهیه تصمیمات

اداره تصمیمات مقامات سیاسی را تهیه می نماید و بایستی این مقامات را قادر سازد که اولویت های خود را اعمال نمایند. مقامات در این زمینه به اداره اعتماد می کنند. حتی زمانی که اختیار تصمیم گیری به مقامات سیاسی تعلق دارد روند رو به رشد مسائل موجب می شود که آنها به اداره اعتماد کنند.

۳. پیش بینی

اداره حلقه ارتباطی بین گذشته، حال و آینده است. در حالی که مقامات سیاسی اغلب دل مشغول مسائل حال است، و همین امر موجب شده که وظیفه پیش بینی بر عهده اداره واگذار گردد. گرچه ظاهراً مقامات سیاسی هستند که از بین پیش بینی های پیشنهادی اداره گزینش نهایی به عمل می آورند ولی به علت برخوردار بودن اداره از تخصص عملاً پیش بینی قطعی به وسیله اداره به عمل آید.

۴. اجرا

اداره رابط بین تصمیم سیاسی و اقدامات عملی است. اداره باید اهداف را با مصادیق تطبیق دهد. در مرحله اجراست که مسئله اصطکاک حقوق و منافع دولت و شهروند به وجود می آید که جهت حل آن نیاز به قواعدی وجود دارد که روابط بین فرد و سازمانهای اداری را تنظیم نماید.

گفتار دوم: ماموریت ها و وظایف اداره

قلمرو ماموریت یا فعالیت اداره بر حسب دولتها متفاوت خواهد بود. آنچه که به عنوان وظایف اداره در یک کشور در زمان خاص تلقی شود در کشور دیگر ممکن است به کیفیتی دیگر باشد

طبقه بندی وظایف از دیدگاههای مختلف

- طبقه بندی بر حسب استفاده از اقتدار عمومی
- طبقه بندی بر حسب شعاع جغرافیایی
- طبقه بندی بر حسب اهداف

۱. طبقه بندی بر حسب استفاده از اقتدار عمومی (حاکمیت، تصدی)

وظایف اداری بر حسب اینکه متصدی آن در حال استفاده از اقتدار عمومی است یا خیر به عمل حاکمیت و تصدی تقسیم می شود. هدایت روابط خارجی، دفاع، حفظ نظم، وصول مالیات و وظایفی هستند که جزء ثابت ترین فعالیت‌های اداری محسوب می شوند، اینها وظایف حاکمیتی است. که دامنه آن نیز تغییر کرده است مثلا حفظ نظم که به حفظ در معابر تعبیر می شد. در حال حاضر نظم اقتصادی را نیز در بر می گیرد. تقسیم اعمال دولت به دو دسته اعمال حاکمیت و اعمال تصدی اولین بار به وسیله علمای حقوق اداری فرانسه مطرح شد. در قوانین ایران تعریف دقیق و روشنی از اعمال حاکمیت و تصدی ارائه نشده است. اعمال تصدی اعمالی است که دولت از نقطه نظر حقوق، مشابه اعمال افراد انجام می دهد مانند خرید و فروش و امثال آن.

۲. طبقه بندی بر حسب شعاع جغرافیایی } وظایف ملی و وظایف و فعالیت‌های منطقه ای

بعضی از وظایف ملی هستند یعنی به طور هماهنگ در همه نقاط کشور اعمال می شوند. بعضی از فعالیت‌ها منطقه ای و یا محلی هستند و محدود به یک محل می باشند.

بسیاری از دولت‌ها گرایش به ملی کردن بیش از پیش فعالیت‌ها دارند. این امر به لحاظ الزامات فنی است. وظایف محلی به وسیله سازمان‌های اداری وابسته به ارگان‌های مرکزی از لحاظ سلسله مراتب، به وسیله سازمان‌های تخصصی یا به وسیله ادارات محلی اعمال می شوند.

۳. طبقه بندی بر حسب اهداف } فعالیت‌های خارجی و فعالیت‌های داخلی

پاره ای از فعالیت‌ها مستقیما ناظر به عموم هستند و پاره ای از آنها به روند داخلی اداری مربوط می شوند، اولی را فعالیت‌های خارجی و دومی را فعالیت‌های داخلی گویند. وظایف خارجی به اعمال حاکمیت مرتبط می شوند.

گفتار سوم: فلسفه وجودی سازمان‌های اداری

نظریه خدمات عمومی:

مفهوم خدمات عمومی در اواخر قرن نوزدهم در حقوق اداری فرانسه مطرح شد و به تدریج به عنوان یکی از پایه های حقوق اداری و به عنوان روح آن باقی ماند. اندیشه اقتصاد

لیبرالی در اواخر قرن نوزدهم با بحران روبرو گردیده بود و مورد انتقادات شدیدی قرار گرفت و حتی این امر باعث تجدید نظر در زمینه نقش دولت در زمینه مسائل اقتصادی و اجتماعی گردید. و دولت ناظم یا نگهبان جای خود را به دولت رفاه داد که مسئول تامین نیازمندی های شهروندان بود. بنابراین وظیفه اصلی دستگاه اداری حفظ منافع و تامین نیازهای جامعه شد و اداره بایستی فقط در جهت تامین خدمات عمومی اقدام نماید. از اینجا نظریه خدمات عمومی برای ایجاد مبنای واحدی برای قواعد پراکنده حقوق اداری مطرح گردید.

به موجب این نظریه آنچه که مربوط به سازمان و عملکرد خدمات عمومی می شود یک عمل اداره تلقی و به سبب ماهیتش تابع حقوق اداری است و مسائل آن در حیطه صلاحیت دادگاه اداری قرار می گیرد.

در حقوق اداری ایران مفهوم خدمات عمومی به عنوان یکی از مبانی وجود دستگاه اداری محسوب می شود. فلسفه وجودی دولت و دستگاه دولتی در حقوق اداری ایران ارائه خدمات عمومی است. از جمله مستند این ادعا اصل سوم قانون اساسی است. طبق این اصل دولت موظف شده است که برای رسیدن به اهداف خود همه امکانات خود را برای امور متعدد به کار برد. در اصول ۲۹ و ۳۰ دولت موظف به تامین و برخورداری تمام افراد جامعه از خدمات تامین اجتماعی و همچنین وسائل آموزش و پرورش رایگان است. فلسفه وجودی دستگاه های اداری در جمهوری اسلامی ایران تامین خدمات عمومی است و از این نظر می توان گفت خدمات عمومی به عنوان یکی از مبانی حقوق اداری ایران نیز محسوب می گردد.

مفهوم خدمات عمومی و تحولات آن

خدمات عمومی اموری هستند که:

۱. جهت رفع نیازها و تامین منافع عمومی لازم باشد.

۲. از روابط آزاد یا قواعد حقوق خصوصی تبعیت نکند.

۳. دولت آن را اداره کند و یا به راهنمایی دولت باشد و دولت نظارت کند.

خدمات عمومی اموری هستند که به جهت رفع نیازها و تامین منافع عمومی ضرورت دارد و تابع روابط آزاد یا قواعد حقوق خصوصی نیست و دولت به نحوی آن را اداره یا بر آنها نظارت می کند. دوگی حقوقدان مشهور فرانسوی در تعریف مختصری، خدمات عمومی را عبارت از: امری که باید از طرف دولت تنظیم، تامین و کنترل گردد، می داند. امور یا خدمات عمومی با تحولات یا نیازهای جامعه در حال تغییر است. به عنوان مثال: آموزش و پرورش و بهداشت عمومی در گذشته جزء خدمات عمومی نبود یا تامین برخی از مواد غذایی مانند شیر جزء خدمات عمومی نبود. در حالیکه امروز دولت این خدمات را با پرداخت سوبسید (یارانه) به کل جامعه عرضه می کند. در واقع این نگرش سیاست گذاران و حاکمان یک کشور در مورد میزان دخالت دولت در امور اقتصادی و اجتماعی است که تعیین می کند که چه امور و خدماتی جزئی خدمات عمومی است. مفهوم خدمات عمومی پیامد چالشی میان دو اصل حاکم بر

حقوق اداری نیز هست. از یک طرف می دانیم که در حقوق اساسی اصل بر این است که باید حقوق افراد از تعرض مصون باشد. از طرف دیگر نظریه خدمات عمومی شهروندان را متوقع و دولت را وادار می کند که از اختیارات خود در جهت تامین منافع عمومی در زندگی خصوصی و روابط اقتصادی و اجتماعی افراد دخالت کند و منافع عمومی را تامین کند. بنابراین برآیندی که از برخورد این دو دیدگاه حاصل می شود مصادیق خدمات عمومی را معین می کند.

اصول حاکم بر خدمات عمومی

۱. اصل تساوی

۲. اصل ثبات یا استمرار

۳. اصل انطباق

۴. اصل تقدم

چون در خدمات عمومی هدف تامین نیازهای همگانی و حفظ منافع عمومی است لذا خدمات عمومی بر اصولی استوار است که این اصول پایه و اساس حقوق اداری را تشکیل می دهد که در ذیل به آنها اشاره می گردد.

۱.۱ اصل تساوی

از عنوان خدمات عمومی ر می آید که خدمات عمومی متعلق به عموم افراد جامعه است. بنابراین اصل تساوی خدمات عمومی اقتضاء می کند که همه افراد جامعه به طور مساوی و یکسان از خدمات عمومی برخوردار بشوند. اگر جامعه توانایی تأمین خدمات عمومی برای همه افراد نداشته باشد، محرومیت از این خدمات بایستی متوجه همه افراد گردد. البته نکته ای که در اینجا قابل ذکر است این است که گاهی دولت جهت ارائه خدمات عمومی بایستی اولویت سنجی نماید به عنوان مثال در زمانی که شرایط و امکانات و وسایل برای تأمین بهداشت عمومی وجود ندارد از لحاظ منطقی افرادی مانند زنان و کودکان و سالخوردگان باید در اولویت قرار بگیرند.

۲- اصل ثبات یا استمرار

طبق این اصل، خدمات عمومی باید به صورت مداوم و بدون وقفه ارائه شود و دستگاه های متولی خدمات عمومی به شکل مستمر این خدمات را به شهروندان ارائه دهند. به عنوان مثال: بیمارستان ها نمی توانند از پذیرش بیمار در ساعاتی مانند شب خودداری کنند چون این گونه خدمات بایستی به شکل مستمر ارائه شود. برخی از خدمات عمومی بایستی در همه ساعات شبانه روز ارائه شود. در حالی که برخی از خدمات مانند خدمات اداری متعارف جزء آن خدماتی که باید در شبانه روز ارائه شود، نیست. بر اصل استمرار یا ثبات خدمات عمومی آثاری مترتب است عدم ارائه خدمات عمومی توسط دستگاه ذیربط تخلف محسوب و می توان علیه مقامات آن دستگاه ها طرح دعوی نمود. مستخدمین

دستگاه های ارائه دهنده خدمات عمومی از نقطه نظر انجام خدمت و زمان حضور در محل کار خود تابع الزامات و محدودیت های خاصی هستند. در کشورهایی که اعتصاب آزاد است اعتصاب در برخی از دستگاه های ارائه دهنده خدمات عمومی ممنوع است.

۳- اصل انطباق:

طبق این اصل از آنجا که این خدمات برای تأمین نیازهای عمومی است و نیازها و منافع عمومی دائماً در حال تغییر و دگرگونی است به همین خاطر دستگاه های متولی خدمات عمومی موظفند خدماتی که به جامعه ارائه می دهند متناسب با نیازها و مقتضیات روز باشد. به عنوان مثال دولت نمی تواند برای تأمین خدمات و حمل و نقل درون شهری وسایلی مانند درشکه اسبی استفاده نماید. چون خدمات عمومی بایستی با تغییرات نیازهای همگانی منطبق شوند. براین اساس دولت می تواند مقررات مربوط به طرز فعالیت خدمات عمومی را تغییر دهد و در این راستا است که می تواند به پیمانکار طرف قرارداد خود شروطی را تحمیل نماید که در زمان انعقاد قرارداد وجود نداشته است.

۴- اصل تقدم:

بدین معنی است که چون خدمات عمومی به نفع عموم جامعه است و در اینجا منافع و نیازهای عموم افراد جامعه تأمین و حفظ می گردد. بنابراین اگر تعارضی میان منافع خصوصی و منافع عمومی در جهت ارائه خدمات عمومی رخ دهد، حق تقدم با امور عمومی است.

نحوه اداره خدمات عمومی

معمولاً خدمات به سه شیوه اداره و ارائه می شود:

- (۱) اداره خدمات عمومی به شکل انحصاری
- (۲) اداره خدمات عمومی به شکل مشارکتی
- (۳) توسط بخش غیر دولتی

۱- اداره خدمات عمومی توسط دولت به شکل انحصاری

برخی از خدمات عمومی به شکل انحصاری توسط دولت ارائه می شود و بخش خصوصی اجازه فعالیت در آن زمینه را ندارد. مثلاً در ایران خدمات مربوط به انرژی اتمی، به شکل انحصاری در دست دولت قرار گرفته است.

۲- ارائه خدمات عمومی توسط دولت و بخش غیردولتی به شکل مشارکتی

هم دولت می تواند این خدمات را ارائه دهد و هم به بخش خصوصی اجازه داده شده است که در این زمینه فعالیت نمایند. مانند خدمات بهداشتی و پزشکی. دولت نیز حق نظارت دارد.

۲- خدمات عمومی که به وسیله بخش غیردولتی ارائه می شود

برخی از خدمات عمومی مانند خدمات صنفی به وسیله غیردولتی ارائه می شود و دولت در این زمینه دخالت نمی کند. اموری مانند امور صنفی، وکالت و دفاتر اسناد رسمی ولی دولت بر آنها نظارت می کند.

فصل دوم سازمانهای اداری

۱- مبحث اول: اصول حاکم بر سازمانهای اداری

گفتار اول: اصول حقوقی حاکم بر سازمانها

بند اول: اصل حاکمیت قانون بر اداره

نتایج اصل حاکمیت قانون

ضمانت اجرای اصل قانونی بودن

ضمانت اجرای اداری

ضمانت اجرای قضایی

بند دوم: اصل سلسله مراتب اداری

بند سوم: شخصیت حقوقی سازمانهای اداری

شخص حقوقی چیست؟

آثار شخصیت حقوقی

صاحب حق و تکلیف

استقلال از اعضاء

انواع اشخاص حقوقی

الف- اشخاص عمومی (اشخاص حقوقی حقوق عمومی)

۱- دولت

۲- موسسات مستقل

۳- نهادهای غیر متمرکز و نهادهای غیردولتی

ب- اشخاص حقوقی حقوق خصوصی

۱- انتفاعی

۲- غیرانتفاعی

وجه افتراق اشخاص حقوقی حقوق خصوصی و عمومی

۱- در اهداف

۲- در نظام حقوقی حاکم بر آنها

۳- در منشأ پیدایش

۴- در لزوم یا عدم لزوم ثبت

۵- استفاده از اقتدار عمومی

گفتار دوم: اصول فنی حاکم بر سازمانهای اداری

بند اول: تمرکز اداری

بند دوم: عدم تمرکز اداری

۱- شرایط تحقق عدم تمرکز اداری

شخصیت حقوقی

انتخابی بودن

صلاحیت

انواع عدم تمرکز اداری

عدم تمرکز محلی

عدم تمرکز فنی

ارزیابی تمرکز و عدم تمرکز اداری

۲- مبحث دوم: سازمانهای متمرکز اداری در ایران و مقامات آن

۳- مبحث سوم: سازمانهای اداری غیر متمرکز

فصل دوم: سازمانهای اداری

مبحث اول: اصول حاکم بر سازمانهای اداری

مقدمه

سازمانهای اداری مجموعه پیچیده ای را در بر میگیرد که شامل تعدادی اشخاص حقوقی است که دارای مشخصات متنوعی هستند. دولت که نه تنها یک نهاد سیاسی است و از این لحاظ موضوع مطالعه حقوق اساسی است، در رأس سازمانهای اداری نیز قرار می گیرد. سازمانهای اداری زیر مجموعه دولت مرکب است از نهادهای ملی و واحدهای محلی و اشخاص حقوقی که انجام وظایف خاصی به موجب قانون به آنها محول شده است، همچنین تعدادی نهادهای تخصصی که مأموریت خاصی را بر عهده دارند که همه آنها را می توان تحت نهادهای تخصصی گرد آورد. رابطه بین دولت و نهادهای اداری زیر مجموعه دولت و دیگر نهادهای تخصصی بر اساس اصول سازمان یافته حقوقی و فنی است.

گفتار اول: اصول حقوقی حاکم بر سازمانها

بند اول: اصل حاکمیت قانون بر اداره

اصل قانونی بودن، از مفاهیم اساسی و ریشه ای حقوق عمومی است. اعمال و رفتار زمامداران بر اساس معیار و موازین خاصی که مردم در یک نهاد منطقی و منظم آن را تنظیم کنند صورت می گیرد و زمامداران بر اساس همان معیارها به اداره امور می پردازند و اداره امور کشور بر مبنای خودخواهی و سلیقه های شخصی نباشد. دولت های خودکامه خود را مقید به هیچ قاعده و مقررات و ضوابط قانونی از پیش تعیین شده نمی دانستند، در دموکراسی جدید مفهوم دولت قانونی و اصل قانونی بودن بر اداره پذیرفته شده است. دولت قانونی یعنی وجود یک جامعه سازمان یافته تحت نظارت قواعد حقوقی. مفهوم دولت قانونی متضمن اصل حاکمیت قانون بر اداره است.

منظور از قانون در اینجا چیست؟ قانون در کلیت آن مورد نظر است. شامل: قانون اساسی، قوانین عادی و مصوبات دولتی از جمله آیین نامه، بخش نامه و... می باشد.

شرایط تحقق عدم تمرکز اداری

- (۱) داشتن شخصیت حقوقی
- (۲) انتخابی بودن مقامات نهادهای غیرمتمرکز
- (۳) صراحت تصمیم گیری و اداره امور

- ۱- **داشتن شخصیت حقوقی:** عدم تمرکز در حقوق اداری زمانی محقق می شود که نهاد غیرمتمرکز دارای شخصیت حقوقی مستقل از دیگران به ویژه مستقل از مقامات و نهادهای دولت مرکزی باشد.
- ۲- **انتخابی بودن مقامات نهادهای غیرمتمرکز و عدم انتصاب مقامات آن توسط مقامات مرکزی:** اصولاً نهادهای غیرمتمرکز و مقامات آن بایستی توسط مرجعی غیر از مقامات مرکزی برگزیده شوند تا استقلال آنها از قوه مرکزی معنی پیدا کند. بنابراین نهادهای غیرمتمرکز و مقامات آن باید توسط نهادی غیر از مقامات و نهادهای مرکزی انتخاب شوند البته انتخابی بودن نهادهای غیرمتمرکز و استقلال آنها از قوه مرکزی تعارضی با حق نظارت مقامات مرکزی بر آنها ندارد.
- ۳- **داشتن صلاحیت تصمیم گیری و اداره امور:** نهاد غیرمتمرکز بایستی صلاحیت و اختیار تصمیم گیری درباره این امور صرفاً در صلاحیت این نهاد باشد و از صلاحیت و اختیار مقامات و نهادهای قوه مرکزی خارج باشد.

انواع عدم تمرکز اداری

الف) عدم متمرکز محلی

ب) عدم تمرکز فنی

الف) عدم تمرکز محلی: در این نوع عدم تمرکز اداره امور محلی به نهادها و مقاماتی که منتخب مردم محل هستند واگذار می شود. نمونه بارز آن در نظام حقوقی ایران، شوراهای اسلامی شهر هستند که با رأی مستقیم مردم انتخاب می شوند و از جمله اختیارات آنها انتخاب شهردار است. تفاوت عدم تمرکز محلی با نظام فدرال در این است که در نظام های فدرال، دولت های ایالتی و یا محلی در امور تقنینی، و قضایی مستقل از دولت مرکزی هستند در حالی که در عدم تمرکز بیشتر تفویض اختیار در امور اجرایی به واحدهای محلی مورد نظر است و در ایران تا حد بسیار ضعیفی صلاحیت تقنینی هم به این گونه نهادها واگذار شده است. اما تفاوت مهم عدم تمرکز محلی با فدرال در این است که در نظام فدرال ساختار حکومت تغییر می کند در حالی که در عدم تمرکز ساختار دولت به صورت بسیط باقی می ماند.

ب) عدم تمرکز فنی: در این نوع عدم تمرکز صلاحیت و اختیار تصمیم گیری و اجرایی درباره یک یا چند امر عمومی که جنبه فنی دارد به یک نهاد کم و بیش مستقل از دولت مرکزی واگذار می شود، این گونه نهادها تحت عنوان مؤسسات عمومی شناخته می شوند. برای مثال با توجه به قانون اولیه تأسیس دانشگاه تهران، این دانشگاه را می توان به عنوان مصداق عدم تمرکز فنی ذکر کرد یا سازمان هوایی تئوری، شرکت سهامی راه آهن جمهوری اسلامی ایران، سازمان بنادر و کشتیرانی از جمله مؤسسات مستقل از وزارت راه و ترابری می باشند.

ارزیابی تمرکز و عدم تمرکز اداری

محاسن تمرکز اداری، حفظ وحدت ملی، تمامیت ارضی و تقویت دولت، یکنواختی مقررات و تصمیمات و از جمله معایب آن سلب ابتکار و قدرت تصمیم گیری از مأمورین دولت و اجبار آنها به اطاعت کورکورانه از دستور مرکز را می توان نام برد؛ در مورد محاسن عدم تمرکز می توان به مشارکت بیشتر مردم در اداره امور کشور تقویت همکاری افراد نسبت به مقامات محلی و سبکتر شدن بار وظایف دولت مرکزی اشاره کرد.

سیستم تمرکز اداری باعث اتلاف وقت می شود، در این سیستم کاغذبازی رواج می یابد و غالباً مانع حسن اداره امور است، چون مأموران اهل محل نیستند.

نظام های متمرکز باب طبع دیکتاتورهاست. تجربه نشان داده است که در دوران معاصر نظام تمرکز اداری محض شیوه مناسبی جهت اداره امور کشور نیست.

حتی منافع دولت ها و مقامات آن ها نیز اقتضاء می کند که نهادهای غیرمتمرکز و صلاحیت و قدرت آنها گسترش یابد.

مبحث دوم: سازمان های متمرکز اداری در ایران و مقامات آن

گفتار اول: تاریخچه سازمان اداری در ایران

سازمان های اداری ایران از عهد باستان تا انقلاب مشروطیت دارای مشخصات و ماهیت اجرایی یکسانی بودند. این سازمان ها گرچه در هر دوره ای با توجه به عوامل و متغیرهای سیاسی و اجتماعی و همچنین اهداف حکومت ها عناوین و چارچوب های سازمانی به ظاهر متفاوت داشته اند ولی از لحاظ محتوا، هدف و کیفیت وظایف مشابه داشته و حول چهار محور اساسی فعالیت داشته اند. جمع آوری مالیات، اجرای احکام قضایی، برقراری نظم و امنیت.

سازمان های اداری ایران تا انقلاب مشروطیت از کلیه امکانات جامعه، عوامل سازمانی و اداری جهت حفظ حکومت و حراست از آن بهره می گرفتند.

بهترین سیستم اداری در ایران قبل از اسلام در دوره سلسله ساسانیان دیده شده که با ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز اداره امور کشور وسیع ایران را عهده دار بود. بعد از اسلام نیز صفویه پیچید ترین نظام اداری را بکار گرفته بود.

ارتباط با کشورهای خارجی در آغاز قرن نوزدهم در دوره قاجار موجب شد که سلاطین قاجار همانند ممالک اروپایی برای اداره مملکت دست به ایجاد وزارتخانه بزنند. اولین سازمان اداری ایران تحت عنوان وزارتخانه در دوره سلطنت فتحعلی شاه با نام وزارت دول خارجه حدود سال ۱۲۳۹ هجری قمری تأسیس گردید.

نخستین هیأت دولت در سال ۱۲۳۹ هجری قمری با ریاست صدر اعظم و چهار وزیر اداره امور کشور را در مرکز عهده دار شد.

در سال ۱۲۵۷ ناصرالدین شاه به تقلید از سیستم های اروپایی «شورای دولتی» را ایجاد کرد و برای اداره کشور وزارتخانه تأسیس نمود.

در سال ۱۲۹۸ وزارتخانه ها عبارت بودند از وزارت صدراعظم، وزارت تجارت و زراعت، وزارت داخله، وزارت خارجه، وزارت جنگ، وزارت علوم، وزارت عدلیه، وزارت دربار، وزارت مالیه و وزارت فوائد در سال ۱۲۹۹ وزارتخانه های دیگری اضافه شدند.

با انقلاب مشروطیت اداره امور کشور دست خوش تغییرات فراوانی گردیده است. مهمترین ره آورد مشروطیت قانونمند شدن امور بود به تبع آن امور مملکت از تصمیمات افراد خارج و مشمول نظامات و موازین قانونی گردید.

با تصویب اولین قانون اساسی کشور در سال ۱۲۸۵ هجری شمسی وجوه مختلف سازمان های دولتی از نظر تشکیلات، پرسنل و بودجه تابع موازین و مقررات قانونی شد. «به موجب اصل ۱۶ قانون اساسی» کلیه قوانینی که برای تشیید مبانی دولت و سلطنت و انتظام امور مملکتی و اساس وزارتخانه ها لازم است باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد.

پس از تصویب قانون اساسی و متمم آن سازمان های دولتی با اتکاء به قانون عهده دار امور شده و اجازه تأسیس، وظایف، نحوه عملکرد و روش های انجام کار متصدیان دگرگونی بنیادی پیدا کردند.

حساسیت قوه مقننه به مسائل اداری کشور از حد و مرزی که قانون اساسی تقبل کرده بود، فراتر رفت و مجلس در تعیین ساختار واحدهای داخلی، شرح وظایف تفصیلی و حدود و اختیارات و مسئولیت ها و گسترش امدادهای تشکیلاتی و توسعه فعالیت ها دخالت نموده است.

در اولین دهه عمر مجلس شورای ملی ۳۸ کابینه بر سرکار آمدند. گسترش و تغییراتی که در ماهیت وظایف و توسعه سازمان ها به وجود آمد ریشه در تحولات ناشی از انقلاب مشروطیت و همچنین تأثیر انقلاب صنعتی و پیشرفت صنعت و تکنولوژی در جامعه ایران داشت. برای مقابله با این تحولات، دولت ها اقدام به ایجاد وزارتخانه ها و سازمان های دولتی نموده اند.

برای تکمیل این تحولات در سال ۱۳۰۱ شمسی قانون استخدام کشوری به تصویب رسید. قانون استخدام کشوری سازماندهی وزارتخانه ها و تغییرات نیروی انسانی را از اعمال نظرات مدیران خارج کرده و در کنترل قانون قرار داد.

برای رفع مشکلات اداری در ایران به مستشاران خارجی روی آوردند، البته دخالت مستشاران رهاوردی برای ترمیم ساختار اداری ایران نداشت، پس از جنگ جهانی دوم بر تعداد سازمان ها افزوده شده است.

اداره امور دولتی از سیستم سنتی «حفظ نظم و قانون» به اداره امور دولتی در خدمت توسعه تغییر یافت و این امر تحولی در ماهیت دولت و جایگزینی دولت ها برنامه ای به جای دولت های انتظامی را فراهم نموده و سازمان های دولتی دست خوش تحولات بنیادی گردیدند.

به منظور تمرکز فعالیت های عمرانی و نتیجه گیری از اقدامات پراکنده که از سال ۱۳۰۱ با تأسیس واحدهای صنعتی آغاز شد در سال ۱۳۱۶ شورای عالی اقتصاد تشکیل شد. در سال ۱۳۳۳ به فکر تأسیس یک سازمان هماهنگ کننده افتادند و شورای عالی تجدید نظر در قوانین استخدامی ضمن قانون استخدام کشوری پروژه ای تحت عنوان پروژه طبقه بندی مشاغل با موافقت دولت تشکیل داد. پروژه بعدها تبدیل به سازمان طبقه بندی مشاغل گردید و به وزارت دارایی وابسته شد.

تأسیس سازمان امور اداری و استخدامی کشور

این سازمان براساس ماهد ۱۰۳ قانون استخدام کشوری همزمان با تصویب دومین قانون استخدام کشوری مصوبه ۱۳۴۵/۳/۳ تشکیل گردید. زمینه وضع این قانون بروز اغتشاشاتی بوده که در اداره امور دولتی به علت تصویب مقررات موردی و عدم پاسخگویی قانون، در سال ۱۳۰۱ بوجود آمد.

انقلاب و آثار آن بر اداره امور عمومی

سازمان های اداری اجرا کننده خط مشی ها و سیاست های عمومی و عامل اجرای اهداف دولت هستند. بنابراین اداره تابعی از متغیر سیاست است و به دنبال اهداف این متغیر تغییر می کند.

پس از انقلاب تحولات سازمانی مهمی از جمله: ایجاد نهادهای انقلابی- ایجاد سازمان های جدید، تغییر ساختار و وظایف سازمان های اداری، اعمال وحدت خط مشی در سازمان های اداری، افزایش اقتدار حاکمیت دولت رخ داده است.

تصریح قانون اساسی در تقسیم عادلانه ثروت و منابع ملی، تأسیس سازمانهای جدیدی را به عنوان عامل و ابزار اجرایی این اهداف امری ضروری می نمود.

از جمله این سازمان ها "سازمان زمین شهری" بود که به منظور وصول به اهداف مندرج در اصول ۳۱ و ۴۳ و ۴۵ و ۴۷ قانون اساسی برای تأمین نیازمندیهای عموم به مسکن و جلوگیری از بورس بازی زمین، به وجود آمده است.

اقدام دیگر این بود که سازمان های دارای وظایف مشابه و موازی درهم ادغام شدند، و بر ممنوعیت ایجاد وزارتخانه، مؤسسه دولتی تأکید نموده و ایجاد وزارتخانه و مؤسسه دولتی در مورد استثناء به تأیید هیأت وزیران و تصویب مجلس شورای اسلامی موکول شده است. ادغام کلیه واحدهای سازمانی هر وزارتخانه در سطح استان، شهرستان و بخش و غیره در یک واحد

سازمانی به طوری که واحدهای مربوطه در مرکز عهده دار رهبری و انجام امور ستادی باشند در دستور کار دولت قرار گرفته است.

گفتار دوم : سازمان اداری متمرکز در ایران

مقامات سازمان اداری مرکزی ایران

دولت جمهوری اسلامی ایران دولتی بسیط محسوب می شود که عمدتاً به صورت متمرکز اداره می گردد.

مقامات مورد بحث از نقطه نظر شأن اجرایی آنها که موضوع حقوق اداری است مورد توجه قرار می گیرند. برای مثال به بررسی جایگاه رهبری در سازمان اداری کشور از بعد قوه مجریه می پردازیم. مقاماتی که در این گفتار مورد بحث قرار می گیرند. دو دسته هستند یکی مقامات عالی اداری کشور که در مرکز (پایتخت) هستند مانند رهبری، و دیگری مقاماتی که از جانب مرکز برای اداره مناطق انتخاب می شوند مانند استاندار و فرماندار.

مقامات عالی سازمان اداری کشور

اول: رهبر

اصول ۶۰ و ۱۱۳ قانون اساسی جایگاه رهبر در قوه مجریه را مشخص کرده است. با توجه به اصول مذکور می توان گفت صلاحیت و اختیارات رهبری در قوه مجریه خاص است و صلاحیت رئیس جمهور و وزراء عام.

کدام یک از امور مربوط به قوه مجریه طبق قانون اساسی برعهده رهبری و از صلاحیت رئیس جمهور و وزراء خارج است.

اصل ۱۱۰ وظایف و اختیارات رهبری را مشخص کرده که برخی از آنها مربوط به سایر قوا است و ناظر بر قوه مجریه نیست و لذا می توان گفت که برخی از آنها مربوط به سایر قوا است و ناظر بر قوه مجریه نیست و لذا می توان گفت که منظور از آن دسته از امور اجرایی که طبق قانون اساسی برعهده رهبری گذاشته باشد موارد خاصی در اصل ۱۱۰ یعنی ۱- فرمان همه پرسی ۲- فرماندهی کل نیروهای مسلح ۳- اعلان جنگ و صلح ۴- نصب و عزل استعفا رئیس سازمان صدا و سیما، رئیس ستاد مشترک، فرماندهان عالی نظامی و انتظامی می باشد که این امور ماهیت اجرایی دارند.

در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران رهبر را «ضامن عدم انحراف سازمانهای مختلف از وظایف اصیل اسلامی» می داند.

دوم : رئیس جمهور

در متن پیش نویس قانون اساسی ایران که از قانون اساسی جمهوری پنجم فرانسه الهام گرفته شده بود برای قوه مجریه دو رکن یعنی یک رئیس جمهور که با رأی مستقیم مردم انتخاب می شود پیش بینی شده بود.

رکن دیگر در قوه مجریه نخست وزیر است که بازتاب اکثریت پارلمانی است و مسئول امور جاری قوه مجریه است و به جز اختیاراتی که رئیس جمهور در قوه مجریه دارد نخست وزیر مسئول قوه مجریه است.

با پیش بینی رهبری و ولایت فقیه در مجلس بررسی نهایی قانون اساسی اختیارات اصلی رئیس جمهور مانند فرماندهی کل قوا به رهبر داده شد و از طرف دیگر امور جاری کشور را نخست وزیر انجام می داد. به همین لحاظ رئیس جمهور بیشتر جایگاهی تشریفاتی پیدا کرد.

در سال های ۵۸ الی ۶۸ همواره میان رئیس جمهور و نخست وزیر اختلاف وجود داشت این عوامل باعث شد که نظام سه سر، در جمهوری اسلامی ایران کارایی مناسبی از خود نشان نداده به همین لحاظ در بازنگری قانون اساسی در سال ۵۸ پس از مباحث متعددی در نهایت سمت نخست وزیری در قانون اساسی ایران حذف گردید و اختیارات نخست وزیر به رئیس جمهور داده شد و به نوعی دو سمت مذکور در ریاست جمهوری ادغام گردید:

از اصول ناظر بر وظایف و اختیارات رئیس جمهور در قانون اساسی ج.ا.ا. برای رئیس جمهور دو شأن یا جایگاه می توان استنباط کرد، یکی شأن رئیس کشور و دیگر شأن رئیس قوه مجریه؛ بدین خاطر وظایف و اختیارات رئیس جمهور را می توان به دو دسته تقسیم نمود.

الف- وظایف و اختیارات رئیس جمهور به عنوان رئیس کشور

۱- مسئولیت اجرای قانون اساسی و پاسداری از آن

اصل ۱۱۳ قانون اساسی مقرر می دارد «پس از مقام رهبری، رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود برعهده دارد»، ۱۲۱ نیز از جمله موارد سوگند رئیس جمهور را پاسداری از قانون اساسی بیان می کند.

یعنی رئیس جمهور در قوه مجریه هم مسئول اجرای آن دسته از اصول قانون اساسی که برعهده قوه مجریه است می باشد و هم مسئولیت نظارت بر آن اصول را نیز برعهده دارد و اما نسبت به سایر اصول که مربوط به قوا و نهادهای دیگر است مسئولیت نظارت و پیگیری اجرای آنها را برعهده دارد.

رئیس جمهوری مسئول است نظارت کند آیا این اصول در قوا و نهادهای دیگر اجرا شود یا نه؟ علاوه بر اصل ۱۱۳ قانون اساسی، قانون عادی تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت های ریاست جمهوری مصوب آذر ۱۳۶۵ وجود دارد که فصل دوم این قانون (مواد ۱۳

الی (۱۶) ناظر بر مسئولیت رئیس جمهور در اجرای اصل ۱۱۳ رئیس جمهور از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، بررسی و اقدامات لازم مسئول اجرای قانون اساسی می باشد.

۲- امضاء عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، موافقت نامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت ها و امضای پیمان های مربوط به اتحادیه های بین المللی پس از تصویب مجلس (اصل ۱۲۵)

۳- تعیین نهایی و امضای استوار نامه های سفیران ایران در سایر کشورها، پذیرش استوارنامه سفیران کشورهای دیگر (اصل ۱۲۸)

۴- امضاء قوانین اصولاً امضاء یا توشیح قوانین برعهده رئیس کشور است بدین خاطر این امر برعهده رئیس جمهور قرار داده شده است.